

Олег Бажан (Київ)

РАДЯНІЗАЦІЯ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1940 – ПОЧАТКУ 1950-х років: НАСЛІДКИ В НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ

Відбудовчі роботи на звільнених від гітлерівців західноукраїнських землях проводились відповідно прийнятих постанов уряду України “Про заходи по відбудові по розвитку республіканської і місцевої промисловості м. Львова”(10 січня 1945 р.) та “Про заходи по відбудові та дальшому розвитку господарства у Львівській, Станіславській, Дрогобицькій, Тернопільській, Ровенській, Волинській і Чернівецькій областях УРСР на 1945 рік” (7 травня 1945 р.). Крім того, у грудні 1944 р. при Раднаркомі УРСР була утворена Рада допомоги західним областям у відбудові та відродженні народного господарства краю. На подолання наслідків війни керівництво республіки спрямувало у Західну Україну значні кошти (тільки у 1944 р. в економіку регіону асигновано 10 млрд. крб.) і матеріальні ресурси. За період 1946 – 1948 рр. на підприємства Львова прибуло 13,8 тисяч робітників і майже 2 тисячі інженерно-технічних працівників з усіх куточків СРСР.

Одночасно з процесом відбудови у возз'єднаних районах УРСР сталінський режим якнайшвидше прагнув здійснити соціалістичні перетворення, провести індустріалізацію, колективізацію, культурну революцію, створити умови для остаточної інтеграції західноукраїнського регіону до складу СРСР. При цьому кремлівське керівництво мало враховувало ментальність західних українців, традиції та особливості господарювання в краї.

Закон про четвертий п'ятирічний план для західноукраїнських земель передбачав значно вищі, ніж у східних регіонах УРСР темпи промислового розвитку, суттєві якісні зміни у традиційних галузях промисловості краю(нафтогазової, лісопереробки), розвиток нових – машинобудівної, приладобудівної, металообробної, перетворення Львова на великий індустріальний центр республіки. Тільки впродовж 1945 – 1946 років у Львові відновлено і реконструйовано паровозоремонтний, велосипедний, електроламповий, приладобудівний; збудовано автобусний, інструментальний, телеграфно – телефонної апаратури, сільськогосподарських машин та інші заводи. Чимало нових промислових об'єктів з'явилося у Дрогобицькій, Рівненській та Івано-Франківській областях. Всього в ході форсованої індустріалізації регіону, що супроводжувалась, так само як у Східній Україні, повільним розвитком

легкої, харчової галузей промисловості відбудовано і споруджено понад 2, 5 тисяч великих і середніх промислових підприємств.

У роки четвертої п'ятирічки прискореними темпами йшла відбудова нафтової промисловості Прикарпаття. У 1950 р. геологами поблизу м. Долина Івано-Франківської області відкрито нафтове родовище. Значні поклади газу були розвідані у Дрогобицькій області. У 1947 – 1948 рр. відкрито перші робочі пласти у Львівсько-Волинському кам'яному вугільному басейні.

Поряд з докорінною модернізацією економіки регіону, ряд заходів радянської влади спрямовувались і на розвиток освіти. В результаті вжитих заходів на початку 1950-х років початковою освітою було охоплено всіх дітей шкільного віку, а кількість учнів у 5-10 класах збільшилась майже у 3 рази. Наприкінці першої повоєнної п'ятирічки в Західній Україні працювало 24 вищі навчальні установи, в яких навчалось близько 34 тис. студентів. Проте розбудова мережі освітніх закладів була затьмарена русифікацією, носіями й провідниками якої були десятки тисяч прибулих з східних областей УРСР та інших республік СРСР партійних, радянських працівників, спеціалістів промисловості, сільського господарства, системи народної освіти, охорони здоров'я, культурно-освітніх установ. Вже на 1953 рік в навчальному процесі переважної більшості вузів Західної України панувала російська мова.

З нехтуванням принципів добровільності, численними порушеннями законності відбувалася колективізація сільського господарства західних областей УРСР. Радикальні аграрні перетворення, розпочаті в 1944 році набули апогею в 1948 – 1949 роках. Характерно, що процес примусової колективізації викликав невдоволення частини сільського населення і наражався на збройний опір УПА. Втім, шляхом обмеження міцних селянських господарств, репресивних заходів щодо середняків, які відмовлялися від вступу в колгоспи, “розкуркулення”, виселення у віддалені райони СРСР заможних селян та їх сімей (в період з 1945-1950 рр. депортовано до Сибіру близько 500 тис. осіб) до середини 1951 року колгоспи західного регіону України об'єднували понад 95% селянських господарств.

Таким чином, процес інтеграції західноукраїнських земель до складу СРСР мали як позитивні, так і негативні наслідки. В ході соціально-економічної та культурної трансформації (індустріалізація, ліквідація неписьменності та малописьменності, розширення мережі початкової та вищої освіти, запровадження соціальних програм) вдалось розв'язати давно назріле питання суспільно-культурної та промислової модернізації регіону. Однак здійснювані реформи, що опирались на потужну карально-репресивну систему, призвели до втрат загальноєвропейських цінностей,

нівелювання національно-культурних та релігійних особливостей західноукраїнських земель.

Наслідки тривалої політики, націленої на винищення носіїв національної свідомості та факти “грубого викривлення ленінсько-сталінської національної політики, що мають місце в західних областях України” стали предметом громадського обговорення лише після смерті Й.Сталіна. У травні 1953 року Л.Берія подав до президії ЦК КПРС доповідну записку, в якій гостро критикував політику русифікації, масові необґрунтовані репресії, що вчинялися в тогочасних Прибалтійських республіках та на Західній Україні. “Напрацювання “ Л. Берії лягли в основу постанови ЦК КПРС від 26 травня 1953 року “Питання західних областей Української РСР” та постанови червневого (1953 р.) пленуму ЦК КПУ з цього питання.

Нижче наводяться архівні документи, які відображають характер дискусій під час роботи пленумів обласних комітетів партії в західних областях України стосовно постанови президії ЦК КПРС та доповідної записки Л. Берія про політичну ситуацію у регіоні та віддзеркалюють масштаби політики русифікації на Галичині у післявоєнний період.

№1

**З інформації секретаря Рівненського обкому КПУ П.Солейка завідувачу відділом партійних, профспілкових і комсомольських органів ЦК КПУ О.Рудакову про обговорення на пленумах міськкому і райкомів КПУ постанови ЦК КПУ від 4 червня 1953 року
30 червня 1953 р.**

Після пленуму обкому КП України, який відбувся 16-17 червня 1953 року, 20, 22 і 23 червня цього року відбулись пленуми районних партійних комітетів, а 27 червня – міськкому КП України, які обговорили рішення Пленуму ЦК КП України від 4 червня 1953 року “Про постанову ЦК КПРС від 26 травня 1953 року “Питання Західних областей Української РСР” та доповідну записку товариша Л.П.БЕРІЯ до Президії ЦК КПРС”.

На пленумах, в відповідності з рішенням секретаріату обкому КП України, прийняли участь члени і кандидати в члени обкому КП України та відповідальні працівники апарату обласного комітету партії. <...>

Пленуми пройшли при широко розгорнутій самокритиці і критиці недоліків в роботі, всі виступаючі відмічали своєчасність і правильність

рішень ЦК КПРС і ЦК КП України, як прояв нової турботи по дальшому зміцненню політичного становища в Західних областях Української РСР.

На пленумах в Висоцькому, Гоцанському, Ровенському, Козинському, Сарненському, Демидівському, Володимирецькому, Дубнівському і інших районах виступаючи говорили, що районні партійні комітети, обком КП України не врахували особливостей роботи з місцевим населенням, всю агітаційно-масову і ідеологічну роботу проводили на російській мові, замість систематичної виховної роботи з місцевим населенням допускали адміністрування.

В своєму виступі на пленумі Козинського райкому партії тов. БОРЩ – начальник політвідділу МТС говорив:

“Не дивлячись на зростання політичної активності місцевого населення, місцеві кадри висувались на керівну роботу слабо, зв’язок з населенням в основному проводився на російській мові, а також діловодство в партійних, радянських і господарських організаціях велось теж на російській мові. В цьому повинні не тільки райком, а і обком та ЦК КП України. Часто, замість повсякденної масово-політичної роботи з населенням допускалось адміністрування, порушення соціалістичної законності. Непоодинокі випадки порушення працівниками райуповмінзагу податкової політики. Наприклад, райуповмінзаг СОТНИКІВ за невиконання окремими громадянами 10 літрів молока передавав на них справи в суд”.

Виступаючи в основному критикували обком КП України та обласні організації за те, що вони часто направляли в райони на керівну роботу не перевірених людей в діловому відношенні, в той час, як на місцях були місцеві товариші, здібні керувати тією чи іншою ділянкою роботи, а районні партійні комітети не займались кадрами з місцевого населення, не знали їх, більш того, не довіряли їм і тому просили вищестоящі партійні, радянські і господарські органи присилати в район кадри.

На пленумі Ровенського райкому КП України тов. МАРТИСЮК – голова райвиконкому (з місцевого населення) відмітив:

“Обласні організації надсилають на керівну роботу неперевірених людей, а вони творять злочини. Так, в райфінвідділ був присланий з облфінвідділу ревізором БОБКОВ, який порушував соціалістичну законність і, нарешті, був відданий під суд. В той час можна було не присилати на цю роботу людину, а висунути на дану посаду товариша з місцевого населення”.

На цьому ж пленумі член райкому тов. СОКОЛОВ – голова колгоспу ім. ГОРЬКОГО критикував обком партії за те, що він не надавав допомоги й не звертав уваги на вивчення української мови присланими з східних областей.

На пленумі Сарненського райкому КП України тов. КРАМАРЕНКО – райуповмінзаг – доповів: “Мають місце факти, коли з області в район направляють кадри на керівну роботу в той час, як ми маємо свої кадри з місцевого населення. Так, на посаду директора контори “Заготживсировина” був направлений товариш із Рівно, а в нас була своя кандидатура з місцевого населення”. <...>

На пленумах Ровенського, Дубнівського і інших партійних комітетів відмічалось, що ЦК КП України, ряд Міністерств також не надавали належної допомоги в укріпленні кадрами з місцевого населення, які закінчували вищі учбові заклади й направлялись на роботу в східні області Української РСР та інші республіки.

Кандидат в члени Ровенського райкому КП України тов. ІЩЕНКО в своєму виступі сказав:

“ЦК КП України і Міністерство вищої освіти припускали помилки в справі висунення на керівну роботу спеціалістів з вищою освітою. Мали місце випадки, коли деякі місцеві товариші закінчили вищі учбові заклади – медичний, ветеринарний, політехнічний та інші інститути і їх направили на роботу в східні області України, тоді, коли у нас в області була велика потреба в цих кадрах”. <...>

На пленумах Межиріцького, Вербського, Червоноармійського, Здолбунівського райкомів КП України виступаючі звертали увагу на те, що обком партії, товариство по розповсюдженню політичних і наукових знань надсилали в райони тексти лекцій на російській мові, а член Межиріцького райкому партії тов. ЗУБАРЬ – зав. відділом пропаганди і агітації говорив, що Республіканське товариство по розповсюдженню політичних і наукових знань і в теперішній час продовжує надсилати тексти лекцій на російській мові.

Мали місце факти, коли на деяких проведених пленумах окремі члени райкому припускали неправильні дії і висловлювання, а деякі просили роз’яснити, як будуть поступати з прибулими з східних областей.

Так, на пленумі Демидівського райкому КП України перший секретар райкому партії тов. СЕНЬ обірвав виступаючу на російській мові члена райкому тов. АФОНШЕВУ і запропонував говорити тільки на українській.

Тов. АФОНШЕВА пояснила, що вона не може виступати на українській мові і припинила свій виступ. Дана помилка була виправлена представником обкому КП України тов. БОРИСЕНКО і тов. АФОНШЕВА закінчила свій виступ.

Виступаючій на пленумі Сарненського райкому партії член райкому тов. КРАМАРЕНКО – райуповмінзаг – сказав, що треба негайно звільнити всіх працівників, які працюють в системі заготівель із східних областей і замінити їх місцевими товаришами. Представник обкому партії

тов. МОРОЗОВ роз'яснив на пленумі про помилкову думку тов. КРАМАРЕНКА. <...>

Тов. ВЛАСОВ – член Рокітновського райкому КП України в своєму виступі просив роз'яснення: Як будуть поступати з прибулими з східних областей і не володіючими українською мовою.

На пленумах Костопільського і Межиріцького райкомів партії надійшло декілька питань в письмовій формі як будуть поступати з кадрами, які прибули з східних областей. На пленумах ці питання були роз'яснені.

В міськкомі і в усіх райкомах партії обговорення постанови ЦК КП України проходило на українській мові.

Пленуми міського та районних партійних комітетів прийняли рішення, спрямовані на усунення недоліків, відмічених в постановах Президії ЦК КПРС і пленуму ЦК КП України.

Обком, міськком і райкоми КП України розробили міроприємства по виконанню критичних зауважень і пропозицій членів обкому, міськкому та райкомів партії.

СЕКРЕТАР ОБКОМУ
КП УКРАЇНИ

П.СОЛЕЙКО

ЦДАГО України. – ф.1. – Оп.24. – Спр.3061. – Арк.18-24.(Оригінал).

№2

З інформації

**секретаря Чернівецького обкому КПУ Л. Месюренко
завідувачу відділом партійних, профспілкових і комсомольських
органів ЦК КПУ О. Рудакову про підсумки роботи пленуму
Чернівецького міськкому КПУ про обговорення постанови президії
ЦК КПРС від 26 травня 1953 року і доповідної записки Л. Берії
1 липня 1953 р.**

27-го червня 1953 року відбувся черговий пленум міського комітету партії з порядком денним: “Обговорення постанови Президії ЦК КПРС від 26 травня 1953 року, доповідної записки тов. Берія Л.П. і рішення червневого пленуму ЦК КП України”. З доповіддю виступив секретар міськкому КП України т.Стеценко С.Є. <...>

Доповідач т.Стеценко підкреслив, що грубі перекручення в національній політиці мають місце і в діяльності міської партійної організації і зокрема в роботі по добору, розстановці і вихованню кадрів з місцевого населення. Про що свідчать такі факти:

Якщо взяти склад секретарів первинних партійних організацій, то з загальної кількості 322 чоловік, тільки 7 товаришів являються місцевими,

що становить 2,1%. З 132 чоловік директорів підприємств та голів артілей лише 9 чоловік (7%), із 728 працівників торгівлі лише 2 чоловіка з місцевого населення. З 667 професорів, викладачів вузів і технікумів міста до місцевої інтелігенції належить лише 21 чоловік, з 240 лікарів лише 4 чоловіка.

В кооперативному технікумі, де готуються кадри робітників споживчої кооперації, яка покликана обслуговувати сільське населення, з 259 учнів тільки 89 чоловік місцевих. В технікумі легкої промисловості в 1950-1951 навчальному році було 33% місцевих учнів, а в 1952-1953 навчальному році тільки 13 процентів. За останні три роки вечірній університет марксизму-ленінізму закінчили 910 чоловік, з яких лише 21 чоловік місцевої інтелігенції.

У вищих учбових закладах, з 667 викладачів 268 чоловік добре володіють українською мовою, але лекції читають на українській мові лише 121 чоловік. З загальної кількості 802 гуртків по вивченню марксистсько-ленінської теорії лише в 7 гуртках заняття провадилися українською мовою.

В складі міської партійної організації членів і кандидатів партії налічується лише 204 чоловіка українців і молдаван з місцевого населення, що складає тільки 3% до загальної кількості комуністів. За останні три роки міськкомом та райкомами партії було прийнято кандидатами в члени партії 620 чоловік, з яких лише 132 чоловіка з місцевого західноукраїнського населення.

З 1167 чоловік прийнятих в комсомол в 1953 році, лише 369 чоловік з місцевої молоді. Із 246 секретарів первинних комсомольських організацій лише 34 місцевих. Із 338 голів фабзавкомів, лише 28 чоловік з місцевого населення.

Виступаючи на пленумі критикували обком, міськком і райкоми партії за допущені серйозні недоліки і помилки в політичній роботі по керівництву господарськими і культурним будівництвом в місті Чернівцях, за слабу політико-виховну роботу серед населення міста, за перекручення ленінсько-сталінської національної політики нашої партії, що виразилось в слабому вирощуванню і висуванню місцевих кадрів на керівну партійну, радянську і господарську роботу, а також за те, що у вузах і технікумах міста викладання дисциплін ведеться тільки на російській мові.

/Стенограма виступів додається./

В прийнятій постанові пленум міськкому накреслив заходи по усуненню визначених недоліків і хиб в господарській, політичній і

культурній роботі по підготовці, вихованню і висуванню кадрів з місцевого населення на керівну роботу.

СЕКРЕТАР ОБКОМУ КП УКРАЇНИ

Л.МЕСЮРЕНКО

СТЕНОГРАМА

виступів на пленумі Чернівецького міськкому КП України 27/VI-1953 року

<...>

Тов.КОТ – секретар партбюро парторганізації держуніверситету.

Товариші! Доповідна записка т.Берія, рішення пленуму ЦК КП України і сьогоднішня доповідь секретаря міського комітету партії т.Спеценка показують нам наявність перекручення ленінсько-сталінської національної політики в нашій практичній роботі. Ці перекручення мали місце і в роботі Чернівецького державного університету. Із 87 викладачів-українців, які працюють в нашому університеті тільки 59 читали лекції на українській мові. Володіють же українською мовою в університеті біля 100 викладачів. До 50% наочної агітації, виготовленої силами колективу, на російській мові, біля 40% стінних газет видавалось на російській мові, збори, засідання, наради, документація – велися російською мовою.

Не дивлячись на те, що були деякі вказівки ЦК КП України про викладання на українській мові, ми їх виконували погано.

В чому справа? А в тому, що ми деякі положення марксистсько-ленінської теорії по національному питанню розуміли догматично. Ми боялись збочитись в націоналізм, знаючи, що при остаточній побудові комунізму суспільство буде користуватись єдиною мовою. Так як мова з'являється формою національної культури, а провідною культурою являється російська, то очевидно і єдина мова буде російська. До деякої міри зовнішньою ознакою було те, що поступово зменшувалось наукової літератури на українській мові. Ми не звертали уваги на другу частину положення теорії, що процес переходу до єдиної культури і мови мусить іти шляхом зміцнення культур національних формою і соціалістичних змістом. Хоч це положення ми формально знали. Недостатнє знання теорії і правило до того, що ми не використали на практиці її і допустили перекручення. Наше завдання в найкоротший час виправити свої помилки.

Другим недоліком в роботі партбюро і ректорату ЧДУ з'являється те, що ми дуже слабо провадили підготовку кадрів з українців західних областей України. Між іншим, треба зауважити, що часто ми використовуємо термін “місцевий”. Треба ним перестати користуватись, а то вже доходить до смішного “Яка твоя національність?” – “Місцевий”.

В університеті працює всього 12 чоловік викладачами українців з західних областей, в аспірантурі навчається 8 чоловік із 41. З 40% студентів, членів і кандидатів партії – 10 чоловік.

Щодо відбору кандидатур в аспірантуру із закінчивших університет, робота проведена, треба посилити роботу по підготовці до нового набору студентів. Необхідно також посилити науковий ріст викладачів і сміливіше їх висувати на керівні посади. По лінії комсомольської організації із 256 чол. активу, українців з західних областей 96 чол. Необхідно буде цей недолік врахувати при перевиборах комсомольських і профспілкових органів.

Виключно малий процент студентів українців із західних областей працювали агітаторами. Зараз ми переглянули наших агітаторів академгрупи і за рахунок кращих студентів організували агітколектив на 60% з українців західних областей.

Пленум ЦК КП України і Чернівецького обкому партії відмічали, що одною із великих хиб в роботі секретаріату ЦК КП України і бюро обкому партії, в наслідок чого були допущені такі перекручення, була відсутня колегіальність в роботі. <...>

Які наші завдання?

1. З початку нового навчального року:

а) використати всі можливості і перевести читання лекцій на українську мову; викладачі, які не володіють українською мовою, поступово мусять її вивчити;

б) перевести наочну агітацію, виготовлену силами університету і видання курсових газет на українську мову;

в) серед студентів провести теоретичну конференцію, присвячену 300 річчю приєднання України до Росії. Приділить особливу увагу історичному значенню приєднання в дальнійшій долі українського народу;

г) включити в проведення політико-виховної роботи студентів українців із західних областей України;

д) провести відповідну роботу по підготовці до нового набору студентів і аспірантів;

е) провести підготовку до перевиборів в партійній, комсомольській і профспілкових організаціях з тим, щоб обрати передових товаришів українців з західних областей для роботи в цих організаціях.

2. Допомогти викладачам із західних областей в їх науковому рості з тим, щоб висунути їх на керівні посади в університеті.

3. Розпочати перегляд наукової тематики і розробити цілий ряд тем по історичному розвитку української культури і науки на Україні.

Показати взаємний вплив розвитку двох братніх культур, а також провідну роль російської культури.

Парторганізація університету виконає рішення пленуму ЦК КП України.

З цим завданням ми можемо справитись, необхідна тільки цільова направленість в нашій роботі і колегіальність.

Тов. ЯНКОВСКИЙ – секретар Сталінського райкому КП України.

<...> Грубі перекручування національної політики, та ігнорування кадрів з корінного місцевого населення допущені і в роботі Сталінської районної партійної організації.

Якщо взяти наприклад питання кадрів то становище тут зовсім незадовільне. Із 294 робітників номенклатури райкому КП України місцевих лише 13 чоловік.

В апараті райкому КП України немає жодного місцевого товариша, а в апараті райвиконкому і райкому комсомолу лише по 1 чоловікові.

Ще гірша справа з місцевими кадрами на роботі секретарів первинних партійних організацій де з 132-х секретарів, місцевих тільки – 4 чоловіки.

Дуже погано обстоїть справа з вирощуванням та використанням кадрів місцевої інтелігенції. В свій час міськком, а останній час і райкоми партії незадовільно займалися і займаються цим питанням в наслідок чого тепер ми мусимо констатувати той факт, що в технікумах та школах району зовсім мало працює товаришів з місцевої інтелігенції.

Так, наприклад, з 182 викладачів технікумів місцевих лише 3 ч. з 251 викладачів та вчителів шкіл району місцевих тільки 27 чол., а 225 лікарів місцевих українців лише 2. В складі директорів технікумів та їх заступників немає ні жодного місцевого товариша.

Це занадто негативне явище в нашій роботі.

Пленум ЦК КПРС в своїй постанові цілком правильно вказує на ненормальне становище, яке існує в учбових закладах, коли переважна більшість дисциплін викладається російською мовою. Це цілком відноситься і до учбових закладів Сталінського району.

Так, наприклад з 182 викладачів технікумів 103 чоловік добре володіють українською мовою, але лекції читають на українській мові лише 55 чоловік. Особливо це характерно для музичилища де з 20 викладачів, які добре володіють укр. мовою, лише 11 чол. читають лекції на українській мові. В технікумі с/г будівництва з 11 – 6, в технікумі легкої промисловості з 5 на українській мові не читає не один чоловік а якщо взяти дитячу музичну школу то там з 26 викладачів, які володіють укр. мовою виключно всі проводять уроки на російській мові.

Говорячи про недоліки нашої роботи в справі створення кадрів з місцевого населення, необхідно відзначити що цим питанням взагалі мало цікавились, як міські, також і обласні партійні і радянські органи.

Тільки цим пояснюється те становище, що з 319 чоловік наприклад місцевого населення закінчивши технікуми району на підприємствах і установах міста і області лише 48 чоловік залишено.

Це безумовно велика помилка, на них справедливо указав ЦК КПРС і ЦК КП України і тепер вони мусять бути усуненні.

В своєму рішенні пленум ЦК КП України відзначив, що серед значної частини місцевого населення існує невдоволення існуючими порядками в роботі радянських органів.

Ці невдоволення обґрунтовані, справедливі.

Тов. КСЕНДЗОВ – секретар Шевченківського РК КП України.

Шевченківський райком партії припустив багато помилок в питанні висування кадрів місцевого населення. Ми маємо великий резерв – 1590 чоловік місцевого населення, які мають освіту від 7 класів та вище, це наша база звідкіля ми повинні готувати кадри. Але бюро райкому виявляє боязнь висування цих кадрів.

Значна частина цих товаришів закінчила наші радянські учбові заклади, тому їх слід сміливіше висувати й виховувати з них керівних працівників. <...>

Ми маємо й перекичування в ідеологічній роботі. З 13512 робітників 57,6% або 7779 чол. припадає українців, проте роботу серед них ми проводили лише російською мовою.

Припущені помилки і при комплектуванні шкіл викладачами. Органи народної освіти не ураховують того, що в школах району, особливо в 12-й школі, більшість учнів українці. Ці перекичування слід ліквідувати як найшвидше.

Тов. КОЛОДКО – секретар партбюро парторганізації медінституту.

Дружба народів Радянського Союзу складає силу і могутність нашої держави. Питання проведення в життя ленінсько-сталінської національної політики в нашій державі завжди було одним із основних питань політики нашої партії. Слід сказати, що ворожі елементи на протязі всієї історії нашої партії мали надії і намагалися нанести вред в питаннях національної політики нашої партії. Але, як відомо, всі такі намагання ворожих елементів терпіли поразки.

Постанови президії ЦК КПРС та пленуму ЦК КП України, які відмічають наявність серйозних перекичень в проведенні національної політики в західних областях України, являються дуже своєчасними та цілком правильними.

Відзначені цими постановами недоліки та хиби мають місце і в Чернівецькому медичному інституті.

В парторганізації інституту із 113 членів КПРС є всього 3 комуністи з місцевого корінного населення. Ці цифри говорять про недостатню роботу парторганізації інституту по росту рядів партії за рахунок кращих представників місцевих кадрів.

Проявляючи деяке недовіру до місцевої інтелігенції, ми інколи допускали вагання і навіть відмовляли в прийомі в партію місцевим товаришам без достатніх на те причин. <...>

В інституті погано поставлена справа з переходом на викладання українською мовою. Незважаючи на те, що в інституті 48 чоловік професорсько-викладацького складу є українці, але не всі добре володіють українською мовою. В цей час ведуть викладання українською мовою тільки 13 викладачів. Є викладачі, які добре знають українську мову, але відмовляються викладати на ній. Так, наприклад, тов. Малий відмовився викладати на українській мові.

Ми думаємо, що з початку наступного учбового року українською мовою будуть викладати 48 чоловік.

В інституті за останні роки збільшується кількість студентів із корінного місцевого населення. Якщо взяти за декілька років, то це буде виглядати так: 1945 рік – 15 чол. із місцевого населення; 1946 рік – 17 чол.; 1947 рік – 22 чол.; 1948 р. – 25 чол.; 1949 р. – 20 чол.; 1950 р. – 53 чол.; 1951 р. – 86 чол.; 1952 р. – 143 чол., що складає 50% до всіх студентів прийнятих в 1952 році.

Інститут вжив цілий ряд заходів, щоб у 1953 році на 1-й курс набрати не менше 80-90 % студентів із корінного місцевого населення. Інститут зв'язався з усіма середніми школами західних областей України, посилав туди своїх викладачів. І в цей час в інституті уже поступило 736 попередніх заяв з проханнями про прийом на 1-й курс інституту. Із 736 заяв 90% від молоді західних областей України.

Теж саме проводиться інститутом і у відношенні набору аспірантів та клінічних ординаторів. Тяжкою проблемою для інституту є недостатня кількість студентських гуртожитків. Необхідно вирішувати цю проблему і як можна скоріше, а то нам загрожує те, що не забезпечивши молодь гуртожитками, ми не зможемо прийняти її в інститут.

Тов. ЛЄУТСЬКИЙ – ректор держуніверситету.

Про хиби, які припускались парторганізацією і ректоратом в проведенні національної політики свідчать такі факти:

В 1944/45 учбовому році на 468 студентів університету місцевих було 13 чол., в 1946/47 – 64, в 1947/48 учбовому році на 1-й курс було прийнято місцевих – 17%, в 1950/51 – 36%, в 1951/52 – 43%, в 1952/53 – 60%.

Через ці хиби в цьому році з 324 випускників місцевих лише 66 осіб. Це складає труднощі і в відборі до аспірантури. В цьому році на асистентські посади, посади ст. лаборантів та в аспірантуру відібрано 28 осіб з випуску цього року, але з ряду фахів нема кого відбирати ні з випуску цього року, ні з випусків минулих років. З 42 аспірантів університету лише 8 чоловік з місцевого населення.

Не кращий стан і з викладанням українською мовою.

Читали в цьому році українською мовою 59 викладачів. 42 викладачі знають мову але не читали, посилаючись на відсутність термінології, то на “небажання” студентів слухати українською мовою, що є безпідставним. З нового учбового року вони почнуть читати українською мовою.

Проведено засідання вчених рад 7 факультетів де обговорено заходи по переводу викладання, діловодства та іншої роботи на українську мову.

Проте не проведено ще більш поглибленої роботи. Невідомо хто з тих, які не знають української мови і в якій час вивчатиме і коли перейде на читання українською мовою. Невідомо хто писатиме тексти курсів з тих спеціальних курсів, з яких українською мовою немає підручників.

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.24. – Спр.3061. – Арк.25-62.
(Оригінал).

№ 3

**Зі звіту Львівського обкому Компартії України
про хід виконання постанови ЦК КПРС від 26 травня 1953 року
“Питання західних областей УРСР” і постанови червневого Пленуму
ЦК КП України з цього питання в закладах науки та культури
Львівської області**

16 грудня 1953 р.

Виконуючи постанову ЦК КПРС від 26 травня ц.р. та рішення червневого Пленуму ЦК КП України, партійні організації області провели ряд заходів по дальшому піднесенню рівня роботи по вихованню та висуванню в закладах науки та культури кадрів з корінного місцевого населення та по поліпшенню всієї ідеологічної роботи, посиленню партійного керівництва в цих закладах.

Постанова ЦК КПРС та рішення Пленуму ЦК КП України були обговорені на партійних зборах всіх первинних парторганізацій закладів науки та культури.

Особлива увага була звернута на висування кадрів з місцевої інтелігенції на керівну роботу в закладах науки та культури.

Якщо на 1 травня ц.р. в м.Львові не було жодного директора інституту з уродженців західних областей УРСР, то тепер їх є три, а саме: директор політехнічного інституту т.Максимович, директор лісотехнічного інституту т.Третьак, директор держконсерваторії т.Колесса.

На посади заступників директорів інститутів, деканів і зав. кафедрами львівських вузів за останні 4 місяці висунуто 44 товариша з місцевого населення.

Значно збільшилась в вузах та філіалі АН УРСР кількість аспірантів з уродженців західних областей України. З загальної кількості 85 чол., прийнятих у цьому році в аспірантуру вузів системи Міністерства культури 54 чол. уродженців західних областей УРСР.

На перші курси вузів у цьому році прийнято 2803 чол. студентів з числа уродженців західних областей України, що становить, приблизно, 53% від загальної кількості.

В 1953 році вузи м.Львова закінчили 1127 уродженців західних областей УРСР, які в основному одержали призначення на підприємства та установи західних областей УРСР.

В філіалі АН УРСР на посаду заступника голови президії висунуто місцевого товариша, члена-кореспондента АН УРСР Середу Я.І. Директором інституту суспільних наук призначено доктора історичних наук т.Крип'якевича. В цьому ж інституті на посаду наукових робітників зараховані місцеві товариші Олесневич, Грабовецький, Баран, Трофимчук, Міндек. До аспірантури зараховано 4 чол. – всі уродженці західних областей УРСР.

Секретарем партійної організації філіалу АН УРСР обраний кандидат історичних наук т.Івасюта. Директором музею етнографії та художнього промислу АН УРСР призначено т.Генсьорського.

В 30 технікумах м.Львова в минулому навчальному році вчилася 14597 чол., з них уродженців західних областей – 7889. В 1953 році в технікуми прийнято ще 2150 уродженців західних областей УРСР.

Якщо в минулому учбовому році серед директорів та заступників директорів технікумів не було жодного товариша з місцевого населення, то тепер їх працює 6 чоловік.

В вузах і технікумах Львова проведені певні заходи по ліквідації серйозних помилок у викладанні, що виявились в ігноруванні української мови при викладанні ряду дисциплін.

Так, наприклад, в політехнічному інституті раніше з 408 викладачів українською мовою читали лекції тільки 79 чоловік. Тепер в інституті українською мовою читають лекції 202 викладача. В поліграфічному інституті на перших курсах усі дисципліни, за винятком основ марксизму-ленінізму, читаються українською мовою. Перехід на

викладання багатьох дисциплін українською мовою проведений і в інших вузах м.Львова.

В наукових та учбових закладах м.Львова більше уваги стали приділяти пропаганді ідей ленінсько-сталінської дружби народів, боротьбі з проявами українського буржуазного націоналізму, а також популяризації соціалістичних перетворень, які сталися в західних областях України за роки радянської влади. На розробку цих питань скерована основна наукова робота кафедр суспільних та гуманітарних наук вузів, інституту суспільних наук філіалу АН УРСР.

До читання лекцій та доповідей перед трудящими міста та області залучено ряд науковців з місцевої інтелігенції: професор Свенціцький, професор Крип'якевич, дійсний член АН УРСР Возняк, професор Гжицький, професор Рудницький, кандидати наук т.т.Гансьорський, Івасюта, директор історичного музею т.Гошко та інші.

Ряд товаришів з місцевої художньої інтелігенції висунуто на керівні посади в закладах літератури та мистецтва.

Головою відділення Спілки радянських художників України обрано талановитого місцевого скульптора, лауреата Сталінської премії т.Сколотдру. В правління відділення обрані місцеві художники т.т.Левицький, Грегорейчук, Турін, Манастирський. <...>

Головою обласного відділення спілки письменників нещодавно обраний літературознавець, професор М.Рудницький. В правління відділення вийшли місцеві письменники П.Козланюк, Ю.Мельничук, І.Вільде та інші.

За останній час в видавництвах вийшли збірки поетів Д.Павличко, А.Волощак, П.Карманського. Закінчує велику повість “Сестри Речинські” І.Вільде. Разом з В.Беляєвим проф. М.Рудницький закінчив велику збірку памфлетів “Під чужими прапорами” – проти українських буржуазних націоналістів. Переробив та доповнив монографію про Ярослава Галана Ю.Мельничук.

Готуючись до 300-річчя возз'єднання України з Росією, львівські письменники підготували до видання великий альманах художніх творів, присвячений віковичній дружбі українського і російського народів.

За останній час у львівському книжково-журнальному видавництві вийшли нові видання творів письменників Я.Галана, П.Козланюка, П.Карманського, С.Руданського, Ю.Федьковича та інших. Готуються до видання твори О.Гаврилюка, Д.Лук'яновича, Д.Павличко. <...>

Майже цілком з місцевих композиторів складається обласне відділення Спілки композиторів. Керує Спілкою композитор А.Кос-Анатольський. В правління Спілки входять місцеві композитори С.Людкевич, М.Колесса, Є.Козак. <...>

Ряд заходів по висуненню та вихованню кадрів з місцевого населення проведено в культосвітніх установах області.

З I.VII.1953 р. по цей час на керівну роботу в закладах культосвітньої роботи (завідуючі та інспектори райвідділів культури, художні керівники та директори Будинків культури, завідуючі міськими та районними бібліотеками, працівники кінофікації) висунуто 114 чоловік.

Начальником обласного управління культури зараз працює місцевий товариш, комуніст Вітошинський. В управлінні культури завідуючі відділами мистецтва (т.Попіль) та поліграфії (т.Зайків) також уродженці західних областей України.

Одночасно на протязі серпня-вересня 1953 р. підбрано на роботу в районах області 327 чоловік комсомольців з середньою освітою, уродженців західних областей України. З них 151 чол. на завідуючих сільськими бібліотеками та хатами-читальцями і 176 чол. – на завідуючих сільськими клубами. Для підібраних товаришів був проведений у Львові 10-денний семінар за спеціальною програмою.

За останній час також проводились семінари для завідуючих райвідділами культури, художніх керівників районних будинків культури, для інструкторів-методистів, завідуючих районними бібліотеками.

Проведені в цьому році районні та обласний огляди художньої самодіяльності показали значний кількісний ріст сільських гуртків художньої самодіяльності. В 32 районах області в огляді взяли участь 736 колективів з кількістю учасників 11168 чоловік.

Значно покращився ідейний зміст репертуару і підвищився художній рівень виконання. В репертуарі художньої самодіяльності переважна більшість творів радянських авторів. Багато виконувалось творів місцевих львівських композиторів Козака, Кос-Анатольського, Німанда, Колесси, поетів Р.Братуня, А.Шмигельського, Д.Павличко, письменника Я.Галана. Більшість творів, виконаних на оглядах, була присвячена темам дружби народів, колгоспному життю.

Поруч з цим, в роботі по виконанню рішень ЦК КПРС та ЦК КП України по питанню західних областей України є ще ряд серйозних недоліків.

Ще дуже повільний зріст наукової кваліфікації серед працівників вузів – уродженців західних областей України. Наприклад, в держуніверситеті ім. Ів.Франка з 116 кандидатів наук тільки 17 місцевих товаришів. Це вказує на недостатню допомогу їм з боку наукового керівництва університету.

В ряді вузів повільно йде перебудова викладання на українську мову. Особливо це стосується деяких кафедр суспільних наук. На кафедрі основ марксизму-ленінізму поліграфічного інституту (зав. кафедрою т.Крикуненко) викладання йде переважно російською мовою.

На кафедрі основ марксизму-ленінізму університету т.т.Вовчик, Бесарабов, Сидорчук, які добре володіють українською мовою, чомусь також продовжують читати лекції російською мовою.

З боку деяких викладачів є факти незрозумілості значення викладання дисциплін українською мовою. Наприклад, викладач кафедри основ марксизму-ленінізму торгівельно-економічного інституту т.Матюшенко, який цілий час читав лекції українською мовою, після переходу інституту в систему “Центросоюза” почав викладати російською мовою, мотивуючи це тим, що інститут став зараз союзником, а не республіканського підпорядкування.

Неблагополучно стоїть справа з перекладанням підручників на українську мову. В цьому напрямку поки що майже нічого конкретного не зроблено.

Як і раніш, незадовільно стоїть справа з вихованням у львівських театрах творчих працівників з місцевого населення. В театрах Львова поки що майже нема акторів та режисерів-уродженців західних областей України. Цьому в великій мірі заважає відсутність в західних областях УРСР театральних училищ, студій, в яких могла би навчатися талановита молодь з самодіяльних колективів.

Львівський обком КП України в свій час ставив перед ЦК КП України питання про організацію при театрі ім. М.Заньковецької студії на 20-30 чоловік, але це питання поки що не вирішено.

ЗАВ.ВІДДІЛОМ НАУКИ ТА КУЛЬТУРИ
ОБКОМУ КП УКРАЇНИ

І.ЧЕРНИШ

ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.24. – Спр.3061. – Арк.84-89.
(Оригінал).